

Nästa steg? Del 2

Förslag för en stärkt minoritetspolitik

*Slutbetänkande av
Utredningen om en stärkt minoritetspolitik*

Stockholm 2017

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2017:88

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 1 september 2016 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att ta fram förslag för en stärkt minoritetspolitik. Lennart Rohdin, sakkunnig i frågor som rör nationella minoriteter, förordnades samma dag som särskild utredare. Den 15 juni 2017 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till utredningen. Utredningen har antagit namnet Utredningen om en stärkt minoritetspolitik (Ku 2016:02).

Som sakkunniga i utredningen förordnades den 31 oktober 2016 departementssekreteraren Erik Adell Hellström, departementssekreteraren Erla Björg Torisdottir, rättssakkunniga Linda Celander, departementssekreteraren Gunnar Stenberg, departementssekreteraren Christina Velander och departementssekreteraren Daniel Zerea. Den 21 april 2017 entledigades Erla Björg Torisdottir som sakkunnig. Rättssakkunnige Håkan Eriksson förordnades som sakkunnig i hennes ställe samma dag. Den 14 augusti 2017 entledigades Christina Velander och Håkan Eriksson. Den 27 augusti 2017 entledigades Daniel Zerea.

Som experter i utredningen förordnades den 31 oktober 2016 handläggaren Björn Kullander, experten Lars Lindgren, handläggaren Helena Lundgren, juristen Anna Medin, utvecklingsledaren Katarina Popovic, utredaren Jennie Spetz, utredaren Ingrid Ström och Kaisa Syrjänen Schaal, senior policyrådgivare. Enhetschefen Aina Negga förordnades som expert den 14 november 2016. Samtliga experter med undantag för Björn Kullander och Kaisa Syrjänen Schaal entledigades den 14 augusti 2017.

Som representanter i utredningens referensgrupp för de nationella minoriteterna förordnades den 5 december 2016 ordföranden i Sverigefinska ungdomsförbundet Dennis Barvsten, sekreteraren i

föreningen RUNG – resande, ung, ny och gammal Britt-Inger Hedström Lundqvist, ordföranden i Romska ungdomsförbundet Erland Kaldaras, ordföranden i Svenska tornedalingars riksförbundet Tornionlaaksolaiset Bengt Niska, vice ordföranden i Met Nuoret Johanna Nordblad Sirkka, generalsekreteraren i Judiska centralrådet Isak Reichel, sakkunnige Susanne Sznajderman-Rytz företrädande Sveriges Jiddischförbund och ordföranden i Sverigefinska riksförbundet Voitto Visuri. I referensgruppen förordnades den 19 december 2016 också förbundssekreteraren i Sáminuorra Magnus Antaris Sandström. Den 14 augusti 2017 förordnades som representanter för Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige f.d. ordföranden Barbro Allardt Ljunggren och f.d. ekonomiansvarige i styrelsen Sebastian Högnabba.

Som representanter i utredningens referensgrupp för riksdagspartierna förordnades den 5 december 2016 kommunalrådet Amanda Agestav, kommunstyrelseledamoten Henrik Blind, riksdagsledamoten Hans Ekström, riksdagsledamoten Annicka Engblom, riksdagsledamoten Peter Helander, f.d. kommunalrådet Anna Hövenmark och riksdagsledamoten Cassandra Sundin. I referensgruppen förordnades den 19 december 2016 också riksdagsledamoten Nina Lundström.

Hovrättsassessorn Sami Mlayeh anställdes som sekreterare i utredningen från och med den 26 september 2016. Departementssekreteraren Johanna Lantz anställdes som sekreterare i utredningen från och med den 1 november 2016. Johanna Lantz avslutade sitt arbete i utredningen den 31 maj 2017.

Utredningen har den 15 juni 2017 överlämnat delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:60)

Härmed överlämnar utredningen sitt slutbetänkande *Nästa steg? Del 2. Förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:88). Till betänkandet är fogat två särskilda yttranden. Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm i november 2017

Lennart Rohdin

/Sami Mlayeh

Innehåll

Förkortningar	11
Sammanfattning	13
1 Utredningens uppdrag och arbete	23
1.1 Nytt uppdrag: finlandssvenskarnas ställning	24
1.2 Kvarstående frågor från det ursprungliga uppdraget.....	25
1.2.1 Utökade åtaganden enligt språkstadgan.....	25
1.2.2 Behovet av förbättrade beslutsunderlag.....	26
1.3 Utredningens arbete	28
1.4 Till läsaren av betänkandet	29
2 Finlandssvenskarnas ställning.....	31
2.1 Vilka kriterier ska tillämpas för att en grupp ska erkännas som nationell minoritet?.....	31
2.1.1 Ramkonventionen är utgångspunkt för bedömningen	31
2.1.2 Tidigare bedömningar i förhållande till ramkonventionen.....	32
2.1.3 Riksdagens tillkännagivande 2017	35
2.1.4 Förnyad bedömning	35
2.2 Finlandssvenskar – en bakgrund.....	38
2.2.1 Historisk bakgrund	38
2.2.2 Språkfrågan	39
2.2.3 Finlandssvenskar.....	40
2.2.4 Finlandssvenskar i Sverige	41

2.3	Ska Sverige erkänna finlandssvenskar som nationell minoritet?.....	42
2.4	Behovet av åtgärder för att stärka det finlandssvenska i Sverige	44
3	Utökade åtaganden enligt språkstadgan	47
3.1	Bakgrund.....	47
3.1.1	Språkstadgans syfte och struktur	47
3.1.2	Sveriges nuvarande åtaganden och möjligheten att utöka dem.....	50
3.1.3	Om tolkning och tillämpning av språkstadgan	51
3.1.4	Geografiska begränsningar av tillämpligheten av språkstadgan.....	56
3.2	Artikel 8 – utbildning	58
3.2.1	Artikelns struktur och utrymmet för utökade åtaganden	58
3.2.2	Förskola, grund- och gymnasieskola samt yrkesutbildning (punkt 1.a–1.d)	59
3.2.3	Högre utbildning (punkt 1.e).....	63
3.2.4	Vuxen- och vidareutbildning (punkt 1.f)	66
3.2.5	Utredningens överväganden.....	67
3.3	Artikel 9 – rättsväsendet	71
3.3.1	Artikelns struktur och utrymmet för utökade åtaganden	71
3.3.2	Att på parts begäran hålla rättegången på minoritetsspråket (punkt 1.a.i, 1.b.i och 1.c.i)	72
3.3.3	Utredningens överväganden.....	74
3.4	Artikel 10 – förvaltningsmyndigheter och samhällsservice.....	76
3.4.1	Artikelns struktur och utrymmet för utökade åtaganden	76
3.4.2	Krav på åtgärder i rimlig utsträckning	77
3.4.3	Den svenska regleringen av språket i den offentliga verksamheten.....	77
3.4.4	Statliga myndigheters användning av minoritetsspråket (punkt 1.a.i och 1.a.ii)	78

3.4.5	Tillgång till förvaltningstexter och formulär på minoritetsspråk (punkt 1.b)	80
3.4.6	Användning av minoritetsspråk bland kommuners och landstings förvaltningsmyndigheter (punkt 2.a)	82
3.4.7	Användning av minoritetsspråk inom politiska församlingar (punkt 2.e och 2.f)	84
3.4.8	Samhällsservice (punkt 3)	85
3.4.9	Åtgärder för implementering av punkt 1–3 (punkt 4)	90
3.4.10	Utredningens överväganden	91
3.5	Artikel 11 – massmedia	94
3.5.1	Artikels struktur och utrymmet för utökade åtaganden	94
3.5.2	Radio- och tv-sändningar (punkt 1.a–1.c)	95
3.5.3	Täcka extrakostnader för media på minoritetsspråk (punkt 1.f.i)	100
3.5.4	Stöd till utbildning av mediepersonal (punkt 1.g)	103
3.5.5	Representation för minoritetsspråk hos vissa organ (punkt 3)	104
3.5.6	Utredningens överväganden	107
3.6	Artikel 12 – kulturell verksamhet och kulturella inrättningar	111
3.6.1	Artikels struktur och utrymmet för utökade åtaganden	111
3.6.2	Översättning m.m. av verk till minoritetsspråket (punkt 1.c)	111
3.6.3	Terminologisk forskning m.m. (punkt 1.h)	112
3.6.4	Tvåspråkig personal hos kulturella organ (punkt 1.e)	113
3.6.5	Kulturpolitik som bedrivs utomlands (punkt 3)	114
3.6.6	Utredningens överväganden	115
3.7	Artikel 13 – ekonomiska och sociala förhållanden	118
3.7.1	Artikels struktur och utrymmet för utökade åtaganden	118

3.7.2	Förbud mot villkor som utesluter eller begränsar användning av minoritetsspråk (punkt 1.b).....	119
3.7.3	Motarbetande av sedvanor som syftar till att motverka användning av minoritetsspråk (punkt 1.c).....	127
3.7.4	Uppmuntrande m.m. av användning av minoritetsspråk vid ekonomiska och sociala aktiviteter (punkt 1.d)	128
3.7.5	Möjlighet att upprätta finansiella dokument på minoritetsspråk (punkt 2.a)	129
3.7.6	Åtgärder för främjande av användning av minoritetsspråk inom offentlig sektor (punkt 2.b).....	130
3.7.7	Vård och omsorg på minoritetsspråk (punkt 2.c)	131
3.7.8	Säkerhetsanvisningar på minoritetsspråk (punkt 2.d).....	133
3.7.9	Konsumentinformation på minoritetsspråk (punkt 2.e).....	135
3.7.10	Utredningens överväganden.....	136
3.8	Synpunkter från företrädare för de nationella minoriteterna	139
3.9	Behov av ny översättning av språkstadgan.....	147
4	Behovet av förbättrade beslutsunderlag.....	149
4.1	Bakgrund.....	149
4.2	Grundproblemet.....	153
4.3	Behov av data på nationell nivå.....	161
4.3.1	Implementeringsdata	162
4.3.2	Jämlikhetsdata	163
4.3.3	Data om de nationella minoritetsspråken.....	167
4.4	Behov av data på lokal nivå	172
4.5	Övriga överväganden och förslag	175
4.5.1	Behovet av långsiktigt utvecklingsarbete.....	175

4.5.2	Uppdrag till Skolverket.....	176
4.5.3	Uppdrag till Socialstyrelsen	177
5	Övriga frågor som regeringen bör uppmärksamma	179
5.1	Det immateriella kulturarvet.....	179
5.2	Den nya namnlagen och beaktandet av konsekvenserna för de nationella minoriteterna	182
5.3	Ortnamn och postadresser	184
5.4	Nordiskt samarbete	185
5.5	Stöd för nationella minoritetsspråk i förskolan	186
5.6	Urfolksfrågor	188
5.7	Urfolkspolitik och minoritetspolitik bör hållas isär	190
6	Konsekvensbeskrivningar.....	191
	Särskilda yttranden	195
	Referenser	205
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2016:73	213
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2017:64	233
Bilaga 3	Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk... ..	237

Sammanfattning

Utredningen hade inledningsvis i uppdrag att göra en översyn av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) samt en sammanhållen analys av minoritetspolitiken. I uppdraget ingick även att utreda ett antal särskilda frågor inom minoritetspolitiken.

Utredningen redovisade delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:60) i juni 2017. Flertalet av de frågor som ingick i direktiven avhandlas där. I samband med detta förlängdes utredningens uppdrag till mitten av november 2017.

Utredningen fick i nytt uppdrag att analysera vad den finlandssvenska gruppen i Sverige har för ställning, och att överväga om den ska erkännas som nationell minoritet. Samtidigt innebar förlängningen av uppdraget att utredningen kunde arbeta vidare med ytterligare frågor.

Utöver frågan om finlandssvenskarnas ställning har utredningen behandlat två frågor som särskilt angetts i de ursprungliga direktiven. För det första frågan om Sverige bör utöka sina nuvarande åtaganden enligt den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (språkstadgan). För det andra uppdraget att överväga behovet av åtgärder för att förbättra kvalitativa data om de nationella minoriteterna.

Därutöver har utredningen, inom ramen för sitt kvarstående, breda mandat att göra en sammanhållen analys av minoritetspolitiken, valt att behandla ett antal frågor som tillkommit under den fortsatta utredningstiden.

Kapitel 2 – Finlandssvenskarnas ställning

Sveriges erkännande av vissa grupper som nationella minoriteter har sin grund i Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen). Det är med utgångspunkt i ramkonventionen som utredningen har tagit ställning till frågan om finlandssvenskarnas ställning.

Ramkonventionen innehåller inte någon definition av när en grupp utgör en nationell minoritet. I samband med ratificeringen av konventionen 1999 fastställde riksdagen emellertid fyra kriterier för när en grupp ska erkännas som nationell minoritet i Sverige. Utredningen har varken sett behov av eller förutsättningar för att förändra de fyra kriterierna eller att lägga till några nya. Utredningen har således utgått från de kriterier och bedömningar som gjordes i förarbetena till ratificeringen av ramkonventionen.

Med utgångspunkt i de fyra kriterierna bedömer utredningen att finlandssvenskarna inte bör erkännas som nationell minoritet i Sverige. De fyra kriterierna är sammanfattningsvis följande:

- Grupp med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning i samhället.
- Religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet. Endast ett av de uppräknade särdragen måste föreligga men de särdrag som gruppen uppvisar måste i något väsentligt avseende skilja den från majoriteten.
- Självidentifikation. Den enskilde såväl som gruppen ska ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.
- Historiska eller långvariga band med Sverige.

Utredningen bedömer att finlandssvenskarna utgör en grupp som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning i samhället (första kriteriet). Vidare bedöms såväl enskilda som gruppen ha en vilja och strävan att behålla sin identitet (tredje kriteriet). Dessutom anser utredningen att den finlandssvenska kulturen i dag är så präglad av sin utveckling i det finskdominerade Finland de senaste hundra åren att den numera väsentligen skiljer sig från den svenska majoritetskultur som utvecklats i

Sverige under samma tidsrymd. Utredningen bedömer därför att finlandssvenskar i Sverige i dag med avseende på kulturell tillhörighet även uppfyller det andra kriteriet.

Utredningen konstaterar emellertid att det däremot är en mer problematisk fråga om det funnits en finlandssvensk kultur som väsentligt skilde sig från majoritetens kultur i Sverige före sekelskiftet 1800/1900 (fjärde kriteriet). Utifrån en genomgång av finlandssvenskhetens historia konstaterar utredningen att det visserligen funnits svensktalande personer med rötter på den östra sidan av Östersjön i det som i dag utgör Sverige redan före sekelskiftet. Emellertid utgör det inte belägg för en närvaro av en specifik finlandssvensk kultur i Sverige före den tidpunkten.

Utredningen konstaterar att förekomsten av en finlandssvensk kultur och identitet är något som snarast vuxit fram i Finland sedan sekelskiftet 1900. Det går inte att belägga närvaron av en i förhållande till en tänkt majoritetssvensk kultur väsentligt annorlunda finlandssvensk kultur före sekelskiftet. Utredningen anser därför att finlandssvenskar saknar sådana historiska eller långvariga band med Sverige som krävs för att kunna erkännas som nationell minoritet.

Utredningen konstaterar avslutningsvis att finlandssvenskar, även om de inte bör erkännas som nationell minoritet, är en del av den svenskspråkiga kultursfären inom ramen för Sveriges och Finlands långa, gemensamma historia. Utredningen anser att detta i högre grad borde avspeglas i skolans historieundervisning. Likaså borde finlandssvensk kultur i högre utsträckning kunna ges utrymme inom det ordinarie svenskspråkiga public service-utbudet.

Utredningen framhåller även att, för att samråd i sverigefinska frågor ska kunna äga rum med så brett deltagande som möjligt finns det ingen anledning att på lokal eller regional nivå i förekommande fall utesluta finlandssvenskar från deltagande. Därtill bedömer utredningen att samråd på nationell nivå med företrädare för finlandssvenskar, om än inte inom ramen för den nationella minoritetspolitiken, också bör kunna äga rum.

Kapitel 3 – Utökade åtaganden enligt språkstadgan

Utredningens uppdrag har varit att överväga om Sverige bör utöka sina åtaganden enligt språkstadgan i förhållande till finska, meänkieli och samiska, vilka erkänts som s.k. territoriella språk. Utredningen har gått igenom alla de punkter i språkstadgan som skulle ge ett starkare skydd än i dag, och som Sverige formellt skulle kunna utöka sitt åtagande till. I förhållande till vissa punkter bedömer utredningen att Sverige kan utöka sina nuvarande åtaganden. Andra punkter har utredningen inte kunnat föreslå att Sverige utökar sitt åtagande till, men ändå valt att framhålla som viktiga.

Utredningen bedömer i fråga om artikel 8 i språkstadgan att Sverige kan utöka sina åtaganden som rör förskola, grund- och gymnasieskola samt universitets- och högre utbildning (punkt 1.a–1.e). Bedömningen grundar sig dels på utredningens förslag i delbetänkandet, dels på förändringar som har genomförts sedan Sverige ratificerade stadgan. För förskola, grund- och gymnasieskola innebär ett utökat åtagande, jämfört med det nuvarande, att krav på efterfrågan från ett minsta antal barn eller elever inte kan ställas upp. I fråga om universitets- och högre utbildning innebär det att Sverige inte kan använda svagare styrmedel än de nuvarande.

Utredningen bedömer i fråga om artikel 10 att det bör finnas möjlighet för Sverige att utöka sina åtaganden till punkt 1.b). Utredningen bedömer att punkten kan genomföras genom att regeringen ger i uppdrag till vissa myndigheter att tillhandahålla översättningar till finska, samiska och meänkieli av deras mest använda och relevanta förvaltningstexter. Sådana texter kan utgöras av blanketter och anvisningar som hör till blanketterna, elektroniska formulär samt allmän information. Skatteverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Pensionsmyndigheten och Valmyndigheten bedöms vara lämpliga myndigheter för sådana uppdrag.

Utredningen bedömer att Sverige bör kunna genomföra punkt 3 i artikel 11 genom att regeringen, i samråd med de nationella minoriteterna, säkerställer att i vart fall någon bland i styrelsen för Förvaltningsstiftelsen för public service-bolagen samt i Granskningsnämnden för radio och tv kan representera de nationella minoriteternas och minoritetsspråkens perspektiv, inklusive perspektivet hos den judiska och romska minoriteten samt jiddisch och romani chib.

Utredningen konstaterar att presstödet eller det av Medieutredningen föreslagna mediestödet möjligen skulle kunna utgöra ett sätt för Sverige att täcka extrakostnader för medier på minoritetsspråket enligt stycke i) i punkt 1.f) i artikel 11. Med hänsyn till att reglerna är under översyn bör regeringen emellertid avvakta med frågan om Sverige ska höja sin åtagandenivå.

Utredningen har inte inom ramen för uppdraget kunnat lämna förslag om hur staten kan stödja utbildning av journalister och annan personal för minoritetsspråksmedier enligt punkt 1.g i artikel 11. Utredningen bedömer dock att frågan är angelägen och bör ses över av regeringen.

När det gäller artikel 12 anser utredningen att det finns förutsättningar för Sverige att utöka det nuvarande åtagandet i fråga om meänkieli till att omfatta även punkt 1.c) och 1.h). Det nuvarande åtagandet omfattar endast finska och samiska. Punkterna innebär att staten ska främja tillgång på minoritetsspråket till verk framställda på andra språk, respektive vid behov skapa och/eller främja och bekosta tjänster som avser översättning och terminologisk forskning. Utredningen konstaterar att Sverige bör kunna uppfylla åtagandet genom Kulturrådets och Språkrådets verksamhet.

Utredningen anser vidare att det bör vara möjligt för Sverige att utöka åtagandet i förhållande till finska, samiska och meänkieli till punkt 3 i artikel 12. Detta bör kunna ske genom att regeringen förtydligar Svenska institutets uppdrag så att institutet, i samråd med de nationella minoriteterna, på ett tydligare sätt synliggör de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i sitt arbete med att främja bilden av Sverige och dess kultur utomlands. Trots att jiddisch och romani chib samt den judiska och romska kulturen inte skulle omfattas av ett åtagande enligt språkstadgan bör de inkluderas i uppdraget. Regeringen bör i även i andra lämpliga sammanhang lyfta fram nationella minoriteter och minoritetsspråk i förhållande till utlandet.

Därtill bedömer utredningen att det bör finnas möjlighet för Sverige att utöka sitt åtagande till punkt 2.e) i artikel 13 i förhållande till finska, samiska och meänkieli. Ett sådant åtagande bör kunna genomföras genom att regeringen ger i uppdrag till Konsumentverket att tillhandahålla den mest väsentliga konsumentinformationen på de tre språken.

Punkt 1.b och 1.c i artikel 13 rör språkförbud och sedvanor som motverkar användning av minoritetsspråk i det ekonomiska och sociala livet, exempelvis på arbetsplatser. Utredningen gör bedömningen att det är tveksamt om diskrimineringslagen är tillräcklig för att motsvara kravet i språkstadgan, och att frågan om språkförbud behöver angripas mer systematiskt innan det är möjligt att ta ställning till om punkterna kan och bör tillämpas av Sverige.

Utredningen uppmärksammar avslutningsvis regeringen på behovet av att låta göra en ny översättning till svenska av språkstadgan. I arbetet med betänkandet har utredningen kunnat konstatera felaktigheter och tveksamheter i översättningen. Utredningen konstaterar att de två autentiska versionerna av språkstadgan är upprättade på engelska respektive franska, men att den svenska översättningen torde ha stor betydelse inom minoritetspolitiken.

Kapitel 4 – Behovet av åtgärder för förbättrade beslutsunderlag

Utredningens uppdrag har syftat till förbättrad datainsamling som kan användas av regering, statliga myndigheter, kommuner och landsting samt av de nationella minoriteterna för uppföljning och utvärdering, samt beslut om åtgärder, inom minoritetspolitiken.

Sverige har av principiella skäl valt att inte använda sig av datainsamlingsmetoder som bygger på registrering av enskildas etnicitet eller språk, eller insamling av statistik om befolkningens sammansättning i sådana hänseenden, även om den skulle ske frivilligt. Sveriges inställning bygger på en politisk hållning snarare än absoluta juridiska hinder.

Utredningen diskuterar inledningsvis de praktiska konsekvenserna av en sådan hållning för möjligheten att samla in data om de nationella minoriteterna. Därvid noterar utredningen följande.

Någon form av statistik, dvs. kvantitativa data, som går att följa över tid, är nödvändig om det ska vara möjligt att mäta framsteg eller bakslag för minoritetspolitiken, att göra uppföljningar och att vidta rätt åtgärder.

De datakällor som i allmänhet kan användas för att skapa statistik främst är olika slags enkätundersökningar, folkbokföringsuppgifter och data från myndigheters administrativa register. Eftersom registrering av enskildas språk eller etnicitet inte får ske kan

folkbokföringsuppgifter och registerdata inte användas över huvudet taget.

Utredningen bedömer därtill att det framstår som osannolikt att det skulle gå, att i fråga om de nationella minoriteterna eller minoritetsspråken genomföra konventionella befolkningsundersökningar i form av urvalsbaserade enkätundersökningar, utan att behandla känsliga personuppgifter. Under sådana förhållanden är valet att antingen inte samla in kvantitativa data, eller att utforska möjliga alternativa metoder och försöka kompensera för eller förhålla sig till metodernas svagheter och brister.

Utredningen går därefter in på frågan om vilken slags data det kan finnas behov av. Utredningen konstaterar att det på nationell nivå kan finnas behov av s.k. jämlikhetsdata, särskilt jämlikhetsstatistik. Sverige har enligt ramkonventionen åtagit sig att där så är nödvändigt vidta lämpliga åtgärder för att *främja fullständig och effektiv jämlikhet* mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör majoritetsbefolkningen. Begreppet jämlikhet förutsätter att relevanta jämförelser görs mellan situationen för majoriteten och minoriteten. För att kunna bedöma om Sverige lever upp till åtagandet, var det finns brister och om utvecklingen går åt rätt håll, krävs således faktaunderlag. Utredningen har dock inte kunnat lämna något förslag i fråga om jämlikhetsdata och jämlikhetsstatistik.

Vidare konstaterar utredningen att det i dag inte görs någon systematisk uppföljning av de nationella minoritetsspråkens situation, som gör det möjligt att värdera över tid hur utvecklingen ser ut på olika områden. Utredningen föreslår att Sametinget ges i uppdrag att komplettera lägesrapporterna om det samiska språket med indikatorer avseende språkets utveckling vilka möjliggör jämförelser över tid. Utredningen föreslår även att motsvarande uppdrag ges i förhållande till övriga nationella minoritetsspråk, om språkcentrum eller liknande institutioner inrättas för dem.

När det gäller behovet av data på lokal nivå konstaterar utredningen, att det finns behov av att samla kunskap, goda råd och metodstöd för kommuner och landsting när det gäller kartläggningar av de nationella minoriteternas behov. Utredningen bedömer även att det bör finnas ett värde i att det tas fram frivilliga verktyg för lokala eller regionala aktörer, vilka möjliggör systematiska ut-

värderingar och jämförelser av kvaliteten i utbudet av service, särskilt när det gäller service på minoritetsspråk.

Utredningen anser därtill att regeringen bör överväga behovet av en mer permanent funktion, som i samråd med de nationella minoriteterna kan arbeta långsiktigt med frågor som rör datainsamling om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Skälet till detta är att frågorna är komplexa och svåra och att arbetet med att förbättra fakta- och beslutsunderlag därför behöver bedrivas långsiktigt och uthålligt.

Avslutningsvis föreslår utredningen i kapitel 4 att regeringen ger Skolverket i uppdrag att utreda möjligheten att utveckla statistik avseende verksamhet i förskolan på de nationella minoritetsspråken. I uppdraget bör även ingå att Skolverket ser över inhämtandet av statistik avseende modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk i grund- och gymnasieskolan. Utredningen biträder även ett förslag från en annan utredning om att ge uppdrag till Socialstyrelsen att se över de undersökningar som riktar sig mot äldre så att de bl.a. tillgodser nationella minoritetsspråk.

Kapitel 5 – Övriga frågor som regeringen bör uppmärksamma

Kapitel 5 innehåller sju avsnitt där utredningen tar upp minoritetspolitiska frågor som inte följer direkt av utredningens direktiv, men som utredningen har bedömt vara angelägna inom ramen för uppdraget att göra en sammanhållen analys av minoritetspolitiken.

I avsnitt 1 lyfter utredningen fram det immateriella kulturarvet som en väsentlig beståndsdel i strävan att stärka de nationella minoriteterna, deras språk, varieteter, dialekter och kultur. Mot bakgrund av den bedömningen föreslår utredningen

- att regeringen ger Riksarkivet ett tydligt uppdrag att inkludera de nationella minoriteterna och deras immateriella kulturarv i sitt uppdrag och
- att regeringen ger Riksarkivet och Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att samarbeta i frågor rörande de nationella minoriteternas kulturarv

Enligt propositionen *Kulturarospolitik* avser regeringen att ge myndigheter i uppdrag att se över behovet av insatser för att samla in, bevara och vetenskapligt bearbeta arkivmaterial med koppling till ”urfolket samerna och de samiska språken”. Utredningen föreslår att regeringen ger ett motsvarande uppdrag avseende de övriga nationella minoriteternas kulturarv.

Utredningen föreslog i sitt delbetänkande ett uppdrag till Institutet för språk och folkminnen rörande inrättande av språkcentrum eller motsvarande funktioner för de fyra icke-samiska nationella minoriteterna. Utredningen föreslår att detta uppdrag kompletteras med ett uppdrag att i samråd med de nationella minoriteterna också föreslå hur arkivverksamhet och arkivinsamling kan göras med fokus på både dialekter och folkminnen (liv och leverne).

Utredningen behandlar vidare i avsnitt 2 vissa frågor med anknytning till den nya namnlagen. Utredningen anser att regeringen, utifrån den bristfälliga hanteringen i samband med att lagen togs fram, bör överväga åtgärder för att se till att de nationella minoriteternas intressen tydligare beaktas inom ramen för statliga utredningar initierade av och inom regeringskansliet. Vidare bedömer utredningen att den nya namnlagens s.k. fyragerationsregel kan behöva ses över för att inte omöjliggöra återtagande av traditionella familjenamn med nationell minoritetsbakgrund.

I avsnitt 3 konstaterar utredningen att Sameradion under sommaren i år har uppmärksammat att brev adresserade med samiska ortnamn av postdistributören återsänts till avsändaren med uppgift om att adressen var ofullständig. Detta trots att adressen innehöll den korrekta uppgiften för postnummer. Utredningen anser att Post- och telestyrelsen bör tillse att användning av enligt god ortnamnsed fastställda ortnamn på finska, meänkieli eller samiska inte hindras vid postdistribution i Sverige.

I avsnitt 4 konstateras att de nationella minoritetsfrågorna går över nationsgränserna. Utredningen anser därför att regeringen bör se över formerna för det nordiska samarbetet på statlig nivå kring nationella minoriteter och minoritetsspråk samt intensifiera ansträngningarna att finna gemensamma nordiska lösningar över landgränserna.

I avsnitt 5 konstaterar utredningen att kravet på myndigheter att samråda med de nationella minoriteterna omfattar även organisations- eller verksamhetsfrågor, om dessa kan få betydelse för

minoriteternas rättigheter. Samråd ska dessutom hållas i sådan tid att minoriteterna har möjlighet att påverka kommande beslut. Utredningen påpekar vikten av att detta framhålls i den uppföljning av minoritetspolitiken som bedrivs av Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ett exempel på när samråd borde ha hållits är de förändringar som genomförts det senaste året i hur modersmålsstödet i förskolan organiseras och bedrivs i vissa kommuner. Utredningen bedömer att såväl uppföljningsmyndigheterna som Skolverket och Skolinspektionen på ett tydligare sätt hade behövt förmedla till berörda kommuner vad som gäller för de nationella minoritetsspråken enligt minoritetslagen.

I avsnitt 6 noterar utredningen att frågan om det utöver samer kan finnas ytterligare urfolk i Sverige hittills inte prövats. Som framgår av utredningens delbetänkande finns det i dag bland de som identifierar sig som *tornedaling*, *lantalainen* eller *kvän* strömningar, som önskar att gruppen med sin månghundraåriga historia i nordligaste Sverige också blir erkänd som urfolk i Sverige.

Slutligen framhåller utredningen i avsnitt 7 att urfolkspolitik och minoritetspolitik bör hållas isär. Att koppla frågor rörande urfolk till minoritetspolitiken eller minoritetslagen kan medföra en olycklig sammanblandning av minoritetspolitik och urfolkspolitik.